

SIRBİSTAN-ARNAVUTLUK-TÜRKİYE BAĞLAMINDA KOSOVA İÇİN JEOPOLİTİKALAR

GEOPOLITICS FOR KOSOVO IN THE
SERBIA-ALBANIA-TÜRKİYE CONTEXT

Müberra KOÇYİĞİT TÜRK
Dr., muberrakocyyigit09@gmail.com

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 3 Ekim 2024
Kabul edildiği tarih: 10 Mart 2025
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2025

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 3 October 2024
Date accepted: 10 March 2025
Date published: 25 June 2025

Anahtar Sözcükler

Kosova; Sırbistan; Arnavutluk;
Türkiye; Jeopolitik

Keywords

Kosovo; Serbia; Albania; Türkiye;
Geopolitics

DOI

10.33171/dtcfjournal.2025.65.1.20

Öz

Kosova; 2008'de elde ettiği bağımsızlık nedeni ile Sırbistanla toprak paylaşım sorunu yaşamaktadır. Sırbistan; tarihi, coğrafi, kültürel, siyasi ve jeoekonomik nedenlerle Kosova'yı kendine ait görmektedir. Kosova'daki azınlık Sırların, Sırbistan'a bağlılığı ve Arnavutlarla çatışmaları, sorunun temelidir. Kosova ise, tarihi, dini, etnisiteye dayalı olarak kendini Sırbistan'dan bağımsız görmektedir. NATO, BM ve AB gibi kuruluşlar, Kosova için kalıcı çözüm bulamamışlardır. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ve Sırbistan'ı destekleyen Rusya Federasyonu'nun varlığı, sorunu küreselleştirmiştir. Rusya Federasyonu, Sırbistan'ı NATO ve AB'ye karşılık BM'de Kosova'nın bağımsızlığını veto ederek desteklemekte ve bölgenin istikrarsızlığından faydalanarak NATO'nun genişlemesi konusunda Sırbistan'ı tampon devlet olarak görmektedir. ABD ise NATO vasıtalı jeopolitik çıkarlarına dayalı Balkanları kontrol ederek Rusya Federasyonu'nu zayıflatmaktadır. Kosova'da donmuş sorunların iki ana aktörü Rusya Federasyonu ve ABD'nin yürüttüğü vekâlet savaşı devam etmektedir. Problemin çözülmesi, AB'ye girmek isteyen Sırbistan için gerekli durumdur. Sorunun çözümü için alternatifler; Sırp-Arnavut nüfusunun mübadelesi, Kosova'nın Arnavutluk ile birleşmesi olabilir. Ancak bu alternatifler, jeopolitik riskleri de içermektedir. Türkiye, Kosova'nın toprak bütünlüğüne saygı duyan ülke olarak; etnik, dini ve tarihi yakınlığı ile bölgedeki çatışma ve istikrarsızlığın giderilmesi için Kosova'nın garantörü olmaya adaydır. Kosova için jeopolitik kurgularını tarihi analizlerden yola çıkarak yapan çalışma, yeni bir zihin haritası çizerek, analitik hiyerarşi yönteminden faydalanarak, bölge için alternatif jeopolitikaları ve bunların getirdiği riskleri ele almaktadır.

Abstract

Kosovo; has had land-sharing problems with Serbia since gaining independence in 2008. Serbia sees Kosovo as its own due to historical, geographical, cultural, political and geo-economic reasons. The loyalty of the minority Serbs in Kosovo to Serbia and their conflicts with Albanians are the basis of the problem. Kosovo, on the other hand, sees itself as independent from Serbia based on history, religion and ethnicity. Organizations such as NATO, the UN and the EU have not been able to find a permanent solution for Kosovo. NATO's intervention in Kosovo and the presence of the Russian Federation supporting Serbia have globalized the problem. The Russian Federation supports Serbia by vetoing Kosovo's independence in the UN in response to NATO and the EU, and sees Serbia as a buffer state in NATO's expansion by taking advantage of the region's instability. The USA, on the other hand, weakens the Russian Federation by controlling the Balkans based on its geopolitical interests through NATO. The proxy war waged by the two main actors of the frozen problems in Kosovo, the Russian Federation and the USA, continues. Solving the problem is a necessary situation for Serbia, which wants to join the EU. Alternatives for solving the problem could be the exchange of the Serbian-Albanian population and the unification of Kosovo with Albania. However, these alternatives also include geopolitical risks. Turkey, as a country that respects Kosovo's territorial integrity, is a candidate to be Kosovo's guarantor for eliminating conflict and instability in the region with its ethnic, religious and historical closeness. The study, which bases its geopolitical constructions for Kosovo on historical analyses, draws a new mind map, utilizes the analytical hierarchy method, and addresses alternative geopolitics and the risks they bring for the region.

Giriş

Coğrafya, güç ile bağlantılıdır ve Dünya'nın coğrafi bölgeleri, siyasi güçler arasındaki tarihi mücadelenin de etkisi ile ortaya çıkmıştır (Toal, 2005, s. 8). Tarihi bağlamda bu mücadele ile şekillenen stratejik bölgelerden biri de Balkanlardır. I. Dünya Savaşı'nın başladığı yerlerden biri olan Balkanlar; II. Dünya Savaşı'nın meydana geldiği stratejik cephelerden biri idi (Gürkan, 1993, s. 259). Adriyatik Denizi, Karadeniz ve Adalar Denizi arasında bir yarımada niteliği gösteren Balkanlar; izafi konumunun getirdiği eksen niteliği ve etno-demografik, dini yapısı ile bölgesel ve uluslararası güçlerin çekişme alanı haline gelmiştir. Balkanlar; etnik ve dini açıdan mozaikleşmiş bir coğrafi ortam olarak, çeşitli etnisitelere ev sahipliği yapmaktadır. Dış güçlerin etkisi ile bu çok dinli etnik yapı gösteren bölgede askeri-dini-etnik çatışmalar ve toprak paylaşım sorunları doğmuştur. Bu nedenle Balkanlar için "Barut fıçısı" analojisi yapılmaktadır. Balkanlar, bilhassa ABD ve Rusya Federasyonu'nun Kafkasya'da olduğu gibi jeopolitik güçlerini gösterdikleri stratejik bölge haline gelmiştir.

Kosova; küçük ancak jeopolitik bağlamda Balkanların kalbidir (Malcom, 1998, s.10). Kosova'da yaşanan çekişmeler; bölgedeki Balkanizasyonun en son halkası olarak Sırp ve Arnavut milliyetçiliğinin dini-etnik, tarihi, siyasi ve ekonomik rekabetine dayanmaktadır.

MÖ 1. binyılda Kosova, Arnavutlarla akraba olan Hint-Avrupa halklarından İliyalı kabilelerin yaşadıkları bölge idi (Guzikova ve Nesterov, 2015, s.178). Arnavutların, Kosova'ya MS 2. yy. da Sırp'ların ise MS 560'da geldikleri bilinmektedir. 1389'da I. Murat'ın I. Kosova Savaşı ile bölgeyi ele geçirmesinden sonra Sırbistan ile birlikte Rumeli bölgesi olarak adlandırılan topraklar, 523 yıl Osmanlı Devleti'nin himayesinde kalmıştır. Sırbistan; 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsız olurken, Osmanlı Devleti döneminde Müslüman olan Kosova, 1912'de Sırbistan tarafından işgal edilmiş ve 2. Dünya Savaşı'nın ardından Yugoslavya'nın kontrolü altında kalmıştır (Canolli, 2023, s.78). Günümüzde Sırp ve Arnavut milliyetçileri, Balkan topraklarının büyük bir bölümünü kendi toprağı olarak kabul etmektedir.

Kosova sorunu; nüvesinde ulusal kurtuluşa, kendi kaderini tayin etme eğilimine bağlı olarak Kosovalı Arnavutlar ve Sırbistan'ın kaybedilen eyalette en azından resmi biçimde kendi yönetimini kurma çabaları arasındaki siyasi çatışmalardır ve hala sürmektedir (Bebler, 2008, s. 377).

Kosova krizinin temelleri, sadece etnik ve ulusal tabakalaşmaya değil, Osmanlı Devleti'ne, Balkan Savaşları'na, I-II. Dünya Savaşları'na dayanmaktadır (Stošić ve Živojinović 2022, s. 41). 1918'de kurularak 1992'ye kadar varlığını sürdüren ve Yugoslavya sınırlarına dâhil olan Kosova'da Sırp'lar, bölgeyi Sırplaştırmak için Türk ve Arnavutları

Anadolu'ya göçe zorlarken, onların yerine Sırp ailelerini yerleştirmiştir. 2. göç dalgası ise, II. Dünya Savaşı'nın ardından yine Anadolu'ya gerçekleşmiştir. Bu savaşın ardından Tito'nun Yugoslavya yönetiminde söz sahibi olarak Voyvodina ve Kosova'ya özerklik hakkı tanınması, Sırları rahatsız etmiştir. Tito "Ben iki alfabe, üç dil, dört din, beş millet, altı cumhuriyetten oluşan ve yedi komşusu olan bir ülkenin lideriyim" diyerek parçalanmaya hazır Yugoslavya'nın coğrafi gerçekliğini belirtmiştir. Esasen Tito dönemi, geniş özerkliklerin verilerek çeşitli milletlerden müteşekkil bölgeyi birleştirerek dağılmasının önlenmeye çalışıldığı dönem olmuştur. Ancak bu durum bölgede hem halkları bir arada tutmak isteyen hem de kendini ön planda görmek isteyen Sırları diğer halklar ile karşı karşıya getirmiştir. Sırp milliyetçiliğinin baskınlığı, Balkanlarda üstün olma gayreti, bölgenin parçalanmasındaki asli unsurlardan biri olmuştur. Sırların Büyük Sırbistan hayali ile diğer halklara hükmetme çabası, bölgedeki Balkanizasyonun ana nedenlerinden birini oluşturmuştur. Sırbistan'ın bölgedeki etno-milliyetçi baskınlığı ve Ortodoks Hristiyanlık tercihi Kosova'yı etnik ve dini açıdan Arnavutluk'a yakınlaştırmıştır.

Sırbistan'ın günümüzde Kosova'ya dair kabullenemediği durumlardan biri Kosova'yı Sırbistan'ın bir parçası olarak görmesidir. Ancak Taşdemir ve Yürür'e göre (1999: 138), Sırlar, 1912'den başlayarak çok sayıda Slav ailelerini Kosova'ya yerleştirmiştir ve 1918'den itibaren Yugoslavya dönemi ile bölgenin Sırlar tarafından işgali sürmüştür. 1989'da Sırbistanlı Slobodan Miloseviç'in¹ Sırplaşması için Kosova'nın özerkliğini kaldırması, Kosova'yı Sırbistan ile bir daha birleşemeyeceği biçimde bağımsızlık yoluna götürmüştür. Dolayısı ile günümüzde Sırbistan'ın Kosova ile yaşadığı sorunların temelinde yine kendi politikaları yatmaktadır.

Günümüzde Kosova'daki Sırp azınlığına dayalı Sırbistan ve çeşitli kuruluşların çözüm önerileri üzerine temellendirilmeye çalışılan Kosova sorunu vardır. Kosova-Sırp bölünmüşlüğü; etnik farklılıklar, dini inanç tercihleri açısından kendini göstermektedir. Sırbistan'daki Arnavut nüfusu, Kosova'daki ve Mitroviça'nın kuzeyindeki Sırlar, bu iki ülkenin en temel sorununu oluşturmaktadır. Kosova ile Sırbistan'ın yaşadığı sorunların temelinde Kosova'nın bazı bölgelerinde yaşayan Sırp nüfusu üzerinden gelişerek Kosova'nın iç sorunu olmaktan çıkmış durum bulunmaktadır. Bu bağlamda Sırbistan'ın, Kosova'daki Sırp azınlığı üzerinden Kosova'ya müdahalesi sürmektedir. Sırlar, Kosova'nın ne bağımsızlığını ne de özerkliğini kabul etmemektedir. Ancak Kosova; tarihi, etnik ve dini nitelikleri açısından kendini Sırbistan'dan ayrı nitelendirmektedir. NATO, AB, BM gibi

¹ Slobodan Miloseviç, 1989'da Sırbistan Cumhurbaşkanı olmuştur. Onun döneminde Kosova'nın özerk statüsüne son verilmiş ve 1990'da Sırbistan, Kosova hükümetini feshetmiştir. 13 yıl boyunca Yugoslavya'yı yöneten Miloseviç, 11 Mart 2006 tarihinde savaş suçlarından yargılandığı sırada Lahey'de (Den Haag) hapishanede ölmüştür.

uluslararası kuruluşlar, Kosova sorununa çözüm bulamamışlardır. Bu bağlamda çalışma, Kosova'ya dair alternatif jeopolitikalar üretmektedir.

Bu çalışma, Kosova'nın, tarihi-coğrafi-etnik ve dini realitesine dayalı olarak istikrar kazanması ve güçlü ülke imajı üretmesi için alternatif jeopolitikalar önermeyi ve bu önerilerin taşıdığı jeopolitik riskleri ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma için çağdaş parçaların tek başına ve sistemin parçası olarak coğrafi analizini yapmak amacıyla jeopolitik araştırma yöntemlerinden analitik hiyerarşi yönteminden yararlanılmıştır. Analitik hiyerarşi yönteminde temel hedef ve bu hedefe ulaşmak için alternatifler geliştirmek söz konusudur. Yani bir bölgenin veya ülkenin gelişmesi ve istikrar kazanması için bölgeye dair seçenekler sunulmakta, buna göre çözüm önerileri ve taşıdığı riskleri ele alınmaktadır. Kosova adına üretilebilecek jeopolitikalar bu alternatifleri içermektedir. Ayrıca çalışmayı desteklemesi adına tarihsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Ülke ve bölge için sunulan alternatif politikalar, konunun algılanabilir olması adına ArcGIS 10.4.1 yazılımında çizilen haritalar ile desteklenmiştir.

Jeopolitika; coğrafi bölgelerde etkileşim ile bunlardan doğacak olan güç mücadelesini irdelemektedir (Defay, 2005, s. 8). Bu bağlamda çalışma Kosova'da güç mücadelesini jeopolitik açıdan irdeleyerek, ilgili literatür üzerinden Kosova sorunu için üretilmiş tek taraflı politikaları inceleyerek yeni jeopolitik öneriler sunmaktadır.

Kosova Sorununun Küreselleşmesi ve Çözüm Arayışları

Kosova; 2008 yılında bağımsızlığı çok sayıda ülke tarafından tanınmış ve Balkan Yarımadası'nda kuzey, doğu ve güneydoğusunda Sırbistan, güneyinde Makedonya, batısında Arnavutluk, kuzeybatısında Karadağ ile komşuluğu olan bir ülkedir (Ek 1).

Kosova; Balkan Yarımadası'nın ortasında konumlanmış, bölgesel olarak Sırp-Arnavut rekabetine ve küresel olarak iki tarafı destekleyen ABD-Rusya Federasyonu rekabetine dayalı paylaşılamayan ülkedir. Kosova'nın 1912'den bu yana alana hâkim olan ulusal ve uluslararası aktörlerin çıkarları doğrultusunda sürekli yapılanması, bölgeyi istikrarsızlaştırmış ve bölgede huzursuzluklar yaratmıştır. Uluslararası örgütlerin de Kosova'ya istikrar getiremediği anlaşılmaktadır. BM, AB ve NATO'nun Kosova krizine jeopolitik çözümler bulması konusunda taraflı bir tablo çizdiği görülmektedir.

Rusya Federasyonu'nun Balkanlardaki siyasetinin temel nedenleri; bölgede etkinliğini artırmak, nüfuz alanını genişletmek, jeoekonomik çıkarlarını korumak ve sürdürmek, Türkiye'nin bölgedeki etkisini kırmak, NATO'ya karşı bölgede aktif olmak biçimindedir. Bu amaçla Sırbistan ile yakın temas halindedir (Kurt ve Yaşar, 2018, s. 441). Çarlık Rusya'sı 19. yy başlarında çıkarları ve amaçları için Slavcılık ile Batıcılığın biçimlenmesinde etken

olmuştur (Hasanov, 2012, s.134). Rusya Federasyonu; Soğuk Savaşın ardından Avrasya'nın en büyük gücü olmak istemiş ve bunun için mücadele vermiştir (Sotirović, 2020, s.1). Öte yandan ABD'de baskın bir aktör olma eğilimi göstermektedir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla Kosova sorunu ABD ve Rusya Federasyonu'nun bölgede desteklediği taraflar ile küreselleşmiştir. Sırbistan'ın Kosova ile olan sorunlarına bu iki tarafı destekleyen Rusya Federasyonu ve ABD'nin vekâlet mücadelesi eşlik etmekte, sorunları dengede ve donmuş vaziyette tutmaktadır (Pérez, 2020, s. 19). ABD'nin askeri müdahaleleri ile Barış Koruma Gücü'nün bölgede bulunmasına rağmen sorunun çözümü için Kosova'nın AB'ye katılma isteğini ve AB'nin bu sorunu çözmesi konusunu gündeme getirmiştir (Özlem, 2017, s. 114). Ancak Kosova'nın AB üyeliği önünde engeller bulunmaktadır. Bunlardan en önemli olanı Kosova'nın, BM üyesi olan Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından tanınmamasıdır (Kenar ve Hodza, 2022, s. 175).

1991'de Kosova'nın bağımsızlık eylemlerine karşı Sırbistan'ın bölgeye dönük milliyetçi politikaları bulunmaktaydı. Kosova'da Arnavutlar ile Belgrad Sırp Hükümeti arasında gerginlik artınca 1998'de silahlı çatışmalar başlamış ve bölgeye dönük Batı toplumları müdahale etmiştir (Kahraman, 2022, s. 151). Kosova'yı Sırp tarih-dini bakımından önemserken, Arnavutlarda tarih öncesinden bu yana kendi vatanı olarak görmektedir (Ayata, 2015, s. 136). Sırbistan'ın Büyük Sırbistan'ın parçası olarak gördüğü Kosova'da 1998-1999 Sırbistan-Kosova Savaşı başlamıştır. Sırp-Kosova mücadelesinin bölgesel bir sorun olmaktan çıkarak küresel bir sorun halini alması, NATO'nun bölgeye girmesi ve buna karşın Sırbistan'ı destekleyen Rusya Federasyonu'nun varlığı olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Rusya Federasyonu ile ABD rekabeti, Balkanlarda Kosova sorunu ile kendini göstermiştir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu BM gücü, Kosova'ya yerleşmiş ve 2005'de barış için müzakereler başlamıştır. Kosova'nın bağımsızlığı için sunulan öneri, BM'de veto yetkisi olması nedeniyle Rusya Federasyonu tarafından onay görmemiştir. Kosova'nın 2008'de bağımsızlık ilan etmesine karşın bağımsızlığını Sırbistan ve Rusya Federasyonu kabul etmemiştir. Kosova sorunun çözümü kavuşması, Sırbistan'ın AB'ye üye olmasını sağlayacak olan bir süreç olduğundan Rusya Federasyonu tarafından çözümlenmesi istenmemektedir (Rey, 2018, s. 18). Ayrıca Rusya Federasyonu, Sırplarla olan etnik ve Ortodoks Hristiyan bağını koruyarak, Balkanlardan sıcak denizlere erişim konusunda Sırbistan'ın konumunu önemsemektedir. Karadağ'ın 2006'da bağımsızlık kazanmasının ardından bu hayali biten Rusya Federasyonu'nun Sırbistan'ı önemseme nedenlerinden biri de Sırbistan'ı tampon bölge olarak görmesidir. Nitekim Balkanlarda günümüzde AB ve NATO'ya girme eğilimleri yüksek olan ülkeler bulunmaktadır. Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Hırvatistan,

Bulgaristan, Balkanlar'daki NATO ülkeleridir. Bosna-Hersek ve Sırbistan, NATO'ya üyeliği olmayan iki ülkedir. Rusya Federasyonu'nun bölgedeki tek şansı Sırbistan'dır. NATO ile kuşatılmışlığa karşı Rusya Federasyonu için Kosova bağlamı Sırbistan, Balkanlardaki stratejik tampon bölgesidir. Öte yandan Sırbistan, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'daki savaş durumuna karşın savaşı Avrupa havzasına taşımak isteyeceği jeopolitik kozudur. Nitekim Kafkasya'da Gürcistan'ın Rusya Federasyonu'ndan ayrı bir politik duruşla NATO'ya girme çabası, Ukrayna'nın batı yönelimli politikaları, Moldova'nın ise Transdinyester hariç Avrupa yaklaşımları Rusya Federasyonu'nu bu coğrafi alanlarda taraftar nüfus arayışına itmektedir. Rusya Federasyonu, Kosova'nın kuzeyindeki Sırp askerlerini eğiterek çatışmaları konusunda Sırbistan'a destek sunarken, Sırp'lar ise Rusya Federasyonu'nu Ukrayna'ya karşı desteklemektedir. Ukrayna'da olduğu gibi Rusya Federasyonu'nun Kosova'yı işgal etmesi ihtimali Kosova'yı endişelendirmektedir. "Kosova Sırp'ların, Kırım Rusların" sloganı Sırbistan ve Rusya Federasyonu arasındaki jeopolitik bağı göstermektedir. Putin, Ukrayna'nın Donetsk, Luhansk bölgelerindeki bağımsızlığı ve oradaki halkların referandumunu kabul ettiğinde Kosova'yı örnek göstermektedir. Yani Rusya Federasyonu'na göre Kosova'daki çoğunluk referandum ilan ettiyse ve uluslararası devletlerde kabul ettiyse, Ukrayna'daki bölgelerin bağımsızlığı da kabul edilmelidir.

Rusya Federasyonu'nun, Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmezken, Kosova'daki durumu Ukrayna'daki Rus temsili için örnek vermesi jeopolitik bir çelişkidir. Öte yandan Rusya Federasyonu, Kosova sorunu Sırbistan'ı destekleyerek Kosova'daki %90'ın üzerindeki Arnavut nüfusunu görmezden gelmektedir. Bechev'e göre (2017, s. 56) Kosova problemi, Rusya Federasyonu'nun çok kutuplu dünya algısına ve bağımsız bir güç merkezi olma hedeflerine zarar vermiştir. Rus jeopolitiğinin en stratejik hamlelerinden biri demografik çoğunluktur. Rusya Federasyonu, hâkimiyet kurduğu coğrafi sahalarda kendine taraftar nüfusla haklarını resmileştirmeye çalışmaktadır. Örneğin Kırım'da Rus nüfusunun varlığı bölgenin Rusya Federasyonu'na aidiyet gerekçesi olarak gösterilirken, Kosova'da ağırlık gösteren Arnavut nüfusu, Ruslar tarafından görmezden gelinmektedir. Bu durum Rus demopolitikasının bir çelişkisidir.

Rusya Federasyonu, Kosova'ya dair yerel, küresel çıkarlar ile kaygılara dayalı biçimde Batı'ya karşı çıkmakla beraber, Kosova'nın bağımsızlığını Sırp'lara yapılan hak ihlali ve onların etnik temizliği olarak görmekte ve bu konuya dair Sırbistan'ın rızası alınması gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca Rusya Federasyonu, Kosova'nın bağımsız olmasının Dünya'nın ayrılıkçı bölgelerine örnek teşkil edeceğini düşünmektedir. Bu bağlamda Rusya Federasyonu, SSCB dönemi sonrası kendi eyaletlerinde bağımsızlık olasılığı ile toprak bütünlüğünün bozulması konusunda endişe duymaktadır (Antonenko, 2007, s. 6). Rusya

Federasyonu'nun Kosova'nın bağımsızlığına duyduğu tepkiye karşın, Gürcistan'ın özerk bölgeleri olan Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını desteklemesi, Rus dış politikasının diğer çelişkisini oluşturmaktadır. Bu durum Rusya Federasyonu'nun bölgesel müdahalelerinin, ülkenin jeopolitik çıkarları doğrultusunda şekillendiği gerçeğini ortaya koymaktadır. BM üyesi olarak Rusya Federasyonu'nun Kosova'nın tanınırlığına dair bir çözüm bulmasının aksine Kosova'nın bağımsızlığını Sırbistan taraftarı olarak tanımamıştır. Bir başka BM üyesi olan Çin Halk Cumhuriyeti, BM'de Kosova'nın tanınması konusunu veto etmiştir. Bu ülkenin bölgedeki ticari çıkarları bu durumun önüne geçmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti, ekonomik ve ticari açıdan Balkanlarda faaliyette bulunmaktadır. İpek yolu ticareti ile birlikte Balkanları Avrupa'ya erişimi konusunda eksen olarak gören Çin Halk Cumhuriyeti; Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ile ticari faaliyetler yürütmektedir. Sırbistan'ı bu eksenin parçası olarak görmekte ve Kosova'nın bağımsızlığını tanımamaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Avrupa yatırımlarının yarısı Balkanlardadır. Öte yandan Kosova'nın bağımsız olmasının Çin Halk Cumhuriyeti'nin özerk bölgelerine (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) örnek teşkil etmesi nedeniyle Kosova'nın bağımsızlığına sıcak bakmadığı düşünülebilir.

NATO'nun ve bazı Avrupa devletlerinin desteği ile kurulmuş olan Kosova'da NATO'nun varlığı, Rusya Federasyonu'nun bölgeye yerleşme durumuna karşı bulunmaktadır. Ancak NATO'nun bölgedeki varlık nedenini de sorgulamak gereklidir. NATO'nun bölgede bulunması, Sırp-Kosova çatışması önündeki bariyer ve Rusya Federasyonu'nun Balkanlar'daki dolaylı varlığına bir darbedir. Ancak ABD, Kosova'nın merkezi konumu üzerinden Balkanları kontrol etmek ve gözlemlemek için Kosova'da askeri üs oluşturmuştur. Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan, Arnavutluk, Karadağ ve Makedonya'nın NATO üyesi olması, ABD'yi Balkanlarda güçlendirip genişletirken, rakibi Rusya Federasyonu'nu bölgede sıkıştırmaktadır. Balkan devletlerinin büyük çoğunluğunun AB'ye üye olması, NATO ile birlikte bölgede AB etkisini de artırmaktadır. Bu nedenle Rusya Federasyonu, bölgede AB ve NATO'nun yaygın etkisine karşı Slav olan Sırpı desteklemektedir. Ancak, İmanov'a göre (2014, s. 163) SSCB'nin dağılması ile Balkanlarda Rusya Federasyonu'nun Slav-Ortodoks söylemleri milliyetçi kesimlerde karşılık bulmasına karşın, 1990'lı yılların sonlarında değerini kaybetmiştir. Bu bağlamda günümüzde Avrupa'da ve Balkanlarda ekonomik açıdan sorun yaşayan ülkeler, jeoekonomik çıkarları nedeniyle milliyetçi mekanizmaları zaman zaman göz ardı edebilmektedir.

ABD için Kosova; Rusya Federasyonu'nun yarattığı etkiyi kırdığı Balkanların merkez bölgesidir. ABD'nin kendi sınırları dışında en büyük askeri üssü Bondstell kampı Kosova'dadır (Ek 2). Bondsteel askerî üssü, ABD'nin bölgedeki gücünü gösterebileceği ve

bölgede çıkabilecek problemlere müdahale edebileceği yerdir. Bu üs ile Kosova sorununa dâhil olan Türkiye ile Yunanistan'ın önüne geçmiştir (Oğultürk, 2014, s. 125). Ancak, Türkiye'nin Kosova ile tarihi-etnik-dini bağlarının varlığı onun bu bölgeyle bağlantı kurmasını sağlayacak temel faktörlerdir. Bu nedenle göz ardı edilmemelidir.

ABD'nin Kosova'nın doğal zenginliği ve enerji kaynakları da dikkatini çekmektedir. Stosic ve Zivojinovic'e göre (2022, s. 34) Kosova krizinin, Sırp-Arnavut ilişkilerinin kötüleşmesini hızlandıran ve Sırbistan'dan ayrı eyalet idaresinin oluşturulması ve NATO üssü kurulmasını sağlayan durum, Kosova'nın maden ile enerji kaynakları açısından zengin olmasıdır. Örneğin Trepçe, Balkanların en zengin maden yataklarından biridir. Öte yandan ABD ile bazı Avrupa ülkeleri Kosova ile Bosna'da Müslümanları destekleyip, petrol zengini olan İslam Dünyası'nın gözünde yücelerek kendi enerji güvenliklerini sağlamışlardır (Adamyan, 2013, s. 73).

Sırbistan ve Kosova arasında AB tarafından arabulucu müzakereler yapılmış ancak başarılı bir sonuç alınamamıştır. AB'nin kendi anakarasındaki sorunları dahi çözememesi, kabul gören bir olgudur (Arsava, 2009, s. 18). AB, Kosova krizine çözüm önerisi olarak Kosova'da Sırbistan'ında talebi ile "Sırp Belediyeler Birliği" kurulması için bir anlaşma ön görmüştür. Bu anlaşmaya göre Sırp nüfusunun yoğun olduğu yerlerde Martti Ahtisaari tarafından Kosova'daki Sırp nüfusunun yerel kurumlarının olması, Sırbistan ile bağ kurmalarına müsaade eden bir plan ortaya konulmuştur. Bu plan dâhilinde Sırp belediyelerinin Kosova Hükümeti ile Sırbistan'ın finansmanından faydalanarak özel haklarının olmasına karar verilmiştir. Ancak bu durum Güney Kosova'da uygulanmasına rağmen kuzey bölümünde uygulanamamıştır. Çünkü bu durum Kosova'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne aykırı bir durum olarak algılanmıştır. Ayrıca bu durumu Kosova, Bosna Hersek örneğine benzeterek Kosova'da Sırp vilayeti elde etmenin bir yolu olarak görmüştür (Anadolu Ajansı, 2016). Ahtisaari'nin teklifine göre Sırp'ların Kosova meclisinde hak ihlaline dair her şekilde anayasa değişikliğini veto etme hakları bulunmakta ve Sırpça resmi dil olarak kabul edilmektedir. Buna karşın Sırbistan'da böyle değildir (KOHA, 2023). 2011'de AB, Kosova-Sırbistan gerginliği için Belgrad-Priştine diyalogunu başlatsa da bir aşama kaydedilememiştir. 2015'de ise, Sırp Belediyeler Birliği enerji ve iletişim, Mitroviça köprüsünde (bu köprü Kosova'nın kuzey bölümünde Sırp ve Arnavut nüfusunu ayırmaktadır) serbest dolaşım üzerine görüşmeler yapılmıştır. Bilhassa Sırp Belediyeler Birliği konusuna Kosova tarafından sıcak bakılmamıştır. Bu bağlamda AB'nin çözüm önerisi sonuçsuz kalmıştır. Öte yandan etnik ve kültürel çatışmaların azaltılmasına dönük biçimde Sırp'ların yaşam koşullarının iyileştirilmesine yardımcı olacak bir mekanizma

Kosova'nın siyasi çerçevesinde yapılmasına karşın sorunu çözümleyememiştir (Vladimirovna ve Yurievna, 2021, s. 240).

Dışsal aktörlerin bölgede etkin olması da Kosova sorununa dair bir çözümün üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim Vladimirovna ve Yurievna'a göre (2021, s. 240) AB ile işbirliğinin geliştirilmesi beklentisi, uluslararası aktörlerin baskısı, Kosova ile Sırbistan'ı etkileşime zorlamaktadır.

Kosova İçin Alternatif Jeopolitikalar

Avrupa'nın parçası olarak Sırbistan'ın AB'ye girmesi Kosova krizini çözer mi? Sırbistan, AB ve Rusya Federasyonu arasında çıkarları çatışan bir ülkedir. Sırbistan, Rusya Federasyonu'ndan aldığı desteğe karşın ikili oynayarak bir yandan NATO'ya girmek istemezken, bir yandan AB'ye üye olmak istemektedir. AB'ye girmesi, Sırbistan'ın, Kosova'yı tanımak ve onunla ilişkilerini normalleştirmek zorunda kalacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca Sırbistan'ın Kosova'nın egemen bir devlet olması konusunda Rusya Federasyonu'nun BM'deki vetosuna bağımlı olması ve ucuz doğalgaz konusunda Rusya Federasyonu'ndan faydalanmaya devam etmek istemesi, Sırbistan'ı ikileme sokmaktadır. Ancak Sırbistan, BM'de veto yetkisi olan devletlere güvenerek bir taraftan Kosova'nın bağımsızlığını tanımamakta ve Kosova'daki azınlık Sırp nüfusunu kullanarak Kosova'yı hala kendi toprağı olarak görmektedir. Öte yandan AB'ye üye devletlerden bazılarının Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmemesi, Sırbistan'ın lehine bir durumdur. AB, bu konuda ikiye bölünmüş durumdadır. Kosova ve Sırbistan'ın AB'ye katılım durumunun, bölgesel barışın sağlanmadan gelişmesi mümkün görünmemektedir. Öte yandan Sırbistan, geçiş bölgesi olarak konumsal ve ekonomik gelişim açısından hassas bir stratejik denge kurması gereken ülkedir. Sırbistan'ın bölgesel ve küresel açıdan iyi bir jeopolitik imaj için bölgesel sorunlarını diplomasi ile çözümülemesi gerekmektedir.

Sırbistan; bir yandan Rusya Federasyonu'nun siyasi yetkilerine güvenmek istemekte, bir yandan jeoekonomik açıdan gelişmek istemektedir. Bu nedenle günümüzde Rusya Federasyonu'ndan siyasal güç açısından faydalanmakla birlikte, bölgesel açıdan jeoekonomik gelişimini daha çok önemsemektedir. Sırbistan'ın AB'ye girmesi, bölgedeki siyasi istikrarsızlığı düzenlemeye yardımcı unsur olarak görünmektedir. Bu durum Kosova krizinin çözümü açısından önemlidir. Ancak bunun için Sırbistan'ın belirgin bir jeopolitik duruş sergilemesi gerekmektedir. Sırbistan, AB'ye girme konusunda Kosova ile sorunlarını aşmak zorunda olduğunun farkındadır. Kosova merkezi bir bölge olarak Arnavutluk için "Büyük Arnavutluk" Sırbistan için "Büyük Sırbistan" hayalinin parçasıdır. Hırvat, Boşnak ve Sırlar akraba halklar iken, Arnavutlar farklıdır. Nitekim Yugoslavya topraklarına Arnavutluk dâhil olmamıştır. 19. yy'ın ortasında Arnavutlar, Kosova nüfusunun yarından

fazlasını oluşturmuştur (Guzikova ve Nesterov, 2015, s. 178). 1918’de Yugoslavya kurulurken, Arnavutluk bağımsız olmuş ve Kosovalı Müslümanlar Arnavutlar ile birleşmek istemiştir. Ancak Sırlar bu duruma engel olarak Sırplaştırma ve sürgün etme politikası uygulamışlardır. Kosova tarihi açıdan Yugoslavya’nın parçası olmuş, ancak etnik açıdan Arnavutluk ile ortak nitelikler göstermiştir. Bu nedenle Kosova, etnik sınırları ile siyasi sınırlarının uyum göstermediği bir bölge haline gelmiştir. Daha öncede var olan ve Kosova’nın etnik, siyasi, toprak paylaşım sorunlarının çözümü için Arnavutluk ile birleşmesi fikri söz konusu olabilir. Büyük Arnavutluk ifadeleri Sırbistan’da tepki ile karşılanmaktadır. Bu durum bölgede sıcak savaşın ortaya çıkabilme ihtimalini doğurmaktadır (Kuczyński, 2019, s. 8, 22).

Kosova’nın Arnavutluk’a katılması durumu mümkün müdür ve bu durum bölgedeki sorunları çözer mi? Günümüzde bu yaklaşım güncelliğini korusa da Kosova’nın bağımsızlığını kabul etmek istemeyen Sırlara karşı 2007’de BM temsilcisi Martti Ahtisari, “Kosova için arabulucu olarak bir şart koşarak Kosova’nın bağımsızlık sonrası asla Arnavutluk ile birleşmeyeceğine dair verilmiş sözü bulunmaktadır” ifadesini sunmuştur. 5 Şubat 2008’de Kosova bağımsız olmasına rağmen bağımsızlığı Sırbistan tarafından kabul edilmemiştir. Bu sözün bağlayıcılığı tartışmalı olsa da mühim olanın Kosova krizine bu durumun çözüm üretip üretmeyeceğidir. Kosova başbakanı Alvin Kurti, Arnavutluk ile birleşme durumu için Kosova’dan çıkacak evet referandumuna onay vereceğini ifade etmiştir.

Kosova’nın günümüzdeki varlığı büyük oranda Arnavutluk nüfusu ile sürmektedir. Kosova’nın %90’ın üzerinde sahip olduğu Arnavut nüfusu onun Arnavutluk ile birleşmesini sağlayabilecek en büyük etkidir. Sırbistan, Kosova’daki %4’lük Sırp nüfusuna dayanarak Kosova’nın bağımsızlığını kabul etmemektedir. Öte yandan Kosova’nın, Arnavutluk ile birleşme durumu için Kosova Anayasa’sında düzenleme yapılması gerekmektedir. Öncelikle parlamentoda çoğunluğun oyunun ve Kosova’daki azınlık grubun oyununun alınması şarttır. Kuzey Kosova’daki Sırp azınlığın birleşmeyi reddedeceği aşikârdır. Öte yandan bölgesel devletlerin tepkisi ne olacaktır? Örneğin Makedonya, ülkesindeki Arnavut nüfusun varlığı nedeniyle endişe duyarak bu birleşmeye sıcak bakmayabilir. Kosova’nın BM, NATO gibi uluslararası kuruluşlara üye olması önündeki engel Arnavutluk ile birleşme sonucu aşılabılır. Ancak Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti, BM üyesi olarak bu birleşme fikrinin kendi ülkelerindeki ortak etnik grupların birleşmesi yönünde fikir geliştirilmesinden rahatsızlık duyabilirler. Tüm tepki ve etkenlere rağmen Kosova bölgesel sorunlarının çözümü için Arnavutluk ile birleşirse ne gibi sonuçlar doğacaktır? Günümüzde Arnavutluk ile Kosova arasında temaslar son derece yüksek olup entegre olma faaliyetine

açıktır. Arnavutlar, Kosova'da oturma izni almak zorunda olmayıp, eğitim görebilmektedirler. Aynı şekilde Kosovalılarda bu hakka sahiptir. Nitekim Syla (2014, s. 375) yetmişli yılların başında Arnavutluk ile Kosova arasında doğrudan temasların kurulduğundan söz etmiştir. Etnik ve dini açıdan Arnavutluk ile ortak niteliğe sahip olmasına karşın Kosova'daki Türk ve Sırp azınlığın bu duruma bakış açısı da son derece önemli olacaktır. Türk nüfusunun azınlık olması ve Arnavutluk ile birleşmesi durumunda Arnavutların etnik açıdan baskın hale gelmesi, Türk nüfusunun hakları konusunda geri planda kalmasına neden olabilir. Şayet bu konuda birleşme durumu olursa hak ve özgürlüklerin yasal güvence altına alınması gereklidir. Arnavutluk'un Kosova ile birleşmesi durumunun getireceği diğer sonuçlar: Arnavutluk, NATO ülkesi olarak sınırlarını genişletmiş olacaktır. Bu durum NATO sınırlarını genişleterek ABD'nin güç kazanmasını sağlarken, Rusya Federasyonu'nun Sırbistan üzerinden daha fazla jeopolitik refleksler göstermesine neden olabilir. Sırbistan'ın Arnavutluk ile tarihi rekabetinin (Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk yarışı) yanı sıra jeoekonomik açıdan Kosova'daki doğal kaynakların Arnavutluk'a eklenmesi, Sırbistan tarafından kabul edilir bir durum olmayacaktır. Kosova'nın Arnavutluk ile birleşmesi Kosova'yı denize kıyısı olan bir ülkenin bölümü haline getirirken, ülke yüzölçümü ve nüfusunun da artmasını sağlayacaktır (Ek 3). Öte yandan bu birleşme Avrupa veya diğer kıtalarda etnik ve dini açıdan benzer nitelikler gösteren başka bölgelere örnek teşkil edebilir.

Kosova'nın kuzeyindeki Sırp nüfusunun bu durumu kabullenmesi zor görünmektedir. Nitekim Sırbistan, bu bölgedeki Sırp lar üzerinden ve bölgenin zengin doğal kaynaklara sahip olması nedeni ile bölgede hak iddia etmektedir. Bu sorun başka çözüm önerisi olan mübadeleyi doğurabilir. Kosova'nın kuzeyinde Mitroviça şehrinde İbar Nehri üzerindeki Mitroviça Köprüsü adeta Sırp ve Arnavut nüfusunu bölmektedir. Bu nehrin kuzeyi Sırp nüfusunun yüksek olduğu bölgeyi temsil etmekte ve bölgede var olan krizin ana nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Güney kısmını ise Arnavut nüfusu oluşturmaktadır. Mitroviça, Osmanlı Devleti döneminde Kosova'nın bir parçası idi. Günümüzde İbar Nehri üzerine kurulu olan köprü, 2019'dan bu yana barış gücü KFOR (Kosova'da güvenliği sağlamakla görevli NATO önderliğinde çok uluslu bir barış gücüdür) tarafından korunmaktadır ve bu köprü Sırbistan ve Kosova arasında sınır gibidir. Köprü'nün kuzey bölümündeki Sırbistan bayrağının varlığı bu bölümden itibaren Kosova'yı tanımayan Sırp nüfusunun varlığını göstermektedir (Ek 4).

Kosova'daki azınlık Sırp lar, kendilerini Sırbistan'a bağlı hissetmektedir. Kosova hükümeti, ülkede yaşayanların Kosovalı kimliğini ve plakasını taşımasını isterken, bu azınlık grup reddetmektedir. Nitekim plaka değişim sorunu, Sırbistan'dan Kosova'ya

geçildiğinde ortaya çıkmaktadır. Dahası Kosova'nın maden yatakları açısından zengin bölgesi Trepçe, Sırların Kosova'daki sorunlarından biridir. Trepçe'nin zengin çinko, kurşun, altın, gümüş gibi maden kaynaklarını Sırbistan'a ait gören Sırlar, bu bölgenin kamulaştırılmasından rahatsızlık duymaktadır. Kosova Meclisi, Trepçe madenlerinin kamulaştırılmasına dair yasa tasarısını kabul etmesine karşın Sırbistan kabul etmemiştir. Sırbistan, Kuzey Kosova'daki Sırp nüfusu ve bölgedeki maden zenginliği nedeniyle Trepçe yasasına karşı çıkararak Kosova'nın iç işlerine karışmaktadır. Trepçe'nin bir bölümü Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Mitroviça'da iken, Sırp nüfusunun yoğun olduğu kuzey bölgesindedir (Ek 2).

Kosova-Sırp bölünmüşlüğü; plaka değişim sorunu, etnik farklılıklar, dini inanç tercihleri açısından kendini gösterirken, Sırbistan'daki Arnavut nüfusu, Kosova'daki ve Mitroviça'nın kuzeyindeki Sırlar, bu iki ülkenin en temel ortak sorununu teşkil etmektedir. Günümüzde Kosova ile Sırbistan'ın yaşadığı sorunların temelinde Kosova'nın bazı bölgelerinde yaşayan Sırp nüfusu üzerinden gelişerek Kosova'nın iç sorunu olmaktan çıkmış durum yatmaktadır. Sırbistan'ın, Kosova'daki Sırp azınlığı üzerinden Kosova'ya müdahalesi sürmektedir. Ayrıca Sırbistan'ın bu azınlık nüfus üzerinden AB vasıtasıyla çözüm üretmeye dönük taviz koparma süreci, meseleyi uluslararası soruna dönüştürmektedir.

Kosovalı Arnavutlar ile Sırlar arasında eski Yugoslavya'nın parçaları olmalarının dışında ortak bir noktaları bulunmamaktadır. Tarihi, coğrafi-etnik dokusu itibari ile Kosova; Sırbistan'ın doğal bir parçası olmaktan daima uzak olmuştur (Yalçınkaya, 2009, s. 261). II. Dünya Savaşı öncesinde bölgede Arnavutluk ve Arnavutluk harici nüfus birbirine çok yakın iken, Sırların sayısı artmıştır (Dimitriev ve Milioevic, 2010, s. 29). İtalya ve Almanya, II. Dünya Savaşı ile yarattıkları etnik-nüfus yapısını onaylayıp, 100.000 Sırp ve Karadağlı'yı mülteci durumuna sokarak Arnavutlar tarafından bölgenin iskânına neden olmuşlardır (Dimitriev ve Milioevic, 2010, s. 30). Yazarların bu söylemine karşın, I. Dünya Savaşından sonra bölgenin etnik yapısını değiştiren Sırlar, Türk ve Arnavut nüfusunu büyük ölçüde bölgeden temizleyerek Anadolu'ya göndermiştir. Sırların bölgenin demografik yapısını değiştirerek günümüzde Kosova azınlık Sırları üzerinden bölgesel taleplerde bulunması hem etnik çatışmaları tetiklemiş hem de bölgesel sorun için çözümsüzlük yaratmıştır. Bu bağlamda Sırlar, I. Dünya Savaşından sonra Almanların yaptığı nüfus değişimini zaten bölgede daha öncesinde Sırların lehine gerçekleştirmişlerdir. 1991'den sonra bölgedeki etnik çatışmalarla Kosova krizi uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Bu sorunun altında yatan temel neden bölgede 1912 sonrası Sırlar tarafından değiştirilen etnik nüfustur.

Kosova; Balkanlarda dil-din-etnik yapı ve coğrafi etkenlere dayalı olarak etnik-dini açıdan en çok sorun yaşayan ülkelerden biridir (Arlı ve Şentürk, 2012, s. 5). 1.664.000 nüfusu bulunan Kosova'nın %92'si Arnavut, %4'ü Sırp, %1'i Türk, %2'i Boşnak ve Goran, %1'i Romanlardan oluşmaktadır. Nüfusunun büyük kısmı Müslüman olan Kosova'da az sayıda Katolik ve Sırp Ortodoks'u bulunmaktadır (Bashota, 2019, s. 77). Kosova'nın %96'sı Müslüman, %2.2'si Katolik ve %1.5'i Ortodoks'tan oluşmaktadır (Purova, 2016, s. 23). Bu bağlamda Kosova'da İslami kimlik baskındır.

NATO'nun bölgeden çekilmesi bölgedeki çatışmaları etnik-dini ve tarihi açıdan yeniden alevlendirecektir. Bu soruna çözüm biçiminde etnik çatışmaların sonlanması için Kosova'nın kuzeyindeki azınlık Sırp nüfusu ile Sırbistan'daki Arnavut nüfusunun mübadelesini ortaya çıkarabilir. Kosova'nın kuzey bölgesinde Leposaviç, Zveçan, Zubin Poptok, güneyde Sterpçe, doğuda Graçniça, Novo Brdo, güneydoğuda Ranillug, Partesh, Kolokot Sırp nüfusunun yoğun olduğu bölgeler iken, Sırbistan'ın güneybatısında Kosova ile sınır olan Buyanovac, Praševa bölgelerinde Arnavut nüfusu yoğundur (Ek 5). Preševa'da Arnavut nüfusu ağırlıklı olmasına rağmen Sırbistan, bu bölgenin Sırbistan'a ait olduğunu ve Arnavutların nüfus bakımından Sırlardan az olduğunu iddia etmektedir (Emin, 2020, s. 21, 22 ve Janjić, 2006, s. 58).

Kosova'daki Sırp ve Sırbistan'daki Arnavut nüfusu, nüfus mübadelesine tabi tutulabilir. Mübadele yapılmadığı takdirde zamanla Sırbistan, Sırp nüfusunun bilhassa Kuzey Kosova'da olması gerekçesi ile bölgeyi ilhak edebilir. Böyle bir jeopolitik riske karşı mübadele çözüm olarak görülebilir. Bu mübadelenin eylem planında tarafların tepkisi önemlidir. Sırbistan'ın Kosova'daki zengin kaynakların varlığı ve bölgenin Sırp tarihinin merkezi olması, bölge üzerine nüfus mübadelesini zorlaştırabilir.

Sırbistan'daki Arnavut nüfusu ise bu duruma sıcak bakabilir. Ekonomik sorunlarını merkeze almak zorunda olduğunu bilen Sırbistan için Kosova ile sorunlarını mübadele üzerinden çözmesi, AB'ye girmesi için bir ön adım olabilir. Nitekim Sırbistan, Kosova ile sorunlarını çözmeden AB'ye giremez. Mübadele ile birlikte Kosova'nın toprak bütünlüğü etnik açıdan desteklenebilir ve bu durum bölgeye istikrar getirebilir. Ayrıca, ülkenin kuzey bölümündeki zengin yeraltı kaynakları, Kosova'nın jeoekonomik açıdan kalkınmasını sağlayabilir. Bu problemin çözülmesi, Sırbistan'ın Kosova'nın iç işlerine karışmasını önleyerek Kosova'nın sınır güvenliğini de sağlayabilir. Kosova için Sırp azınlık sorunun çözüme kavuşturulması uygun görünmektedir. Sırbistan'ın Kosova'daki Arnavut nüfusunu Arnavutluk ve Makedonya'ya tazyikleyerek bölgede demografik değişimi ortaya çıkarmak istediği unutulmamalıdır.

Kosova’da istikrarı sağlamak için diğer alternatif Türkiye’dir. 15. yy. dan 20. yy. başına değin Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki varlığı bölgeye istikrar getirmiştir. Kosova, 1389’da Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil olmuş uzun süre yerli ve Müslüman halk birlikte yaşamıştır (Aslan, 2011, s. 165). Günümüzde Osmanlı Devleti’nin izlerini taşıyan Kosova’da aynı istikrarı sağlayacak ve hamilik rolünü üstlenebilecek ülke, tarihi-dini-etnik bağları nedeni ile Türkiye olabilir. Osmanlı Devleti döneminde Türk varlığı daha fazla olmasına rağmen Sırp nüfus politikaları nedeniyle azalmıştır. Kosova’da günümüzde Müslüman nüfusu %88’i aşmaktadır. Türk nüfusunun Kavimler Göçü ile temellendiği Balkanlarda ve Kosova’da Türk nüfusu büyük oranda Osmanlı Devleti’nin bölgeyi alması ile etnik açıdan güçlenmiştir. Nüfusun %90’dan fazlasını Arnavutların oluşturduğu Kosova’da %1-2 civarında Türk nüfusu bulunmaktadır. Prizren, Mamuşa, Gilan, Priştine, Mitroviça, Vıçitırın Kosova’da Türk nüfusunun yoğun bulunduğu şehirlerdir. Prizren tamamen Türk izlerini taşımaktadır. Prizren’deki resmi dillerden biri de Türkçe’dir. Bu durum Türkiye-Kosova bağına güçlendirmektedir.

Türkiye’nin Kosova’da ve genel çerçevede Balkanlarda aktif politikalar yürütmesindeki en temel neden; tarihi-etnik ve dini bağlarının varlığıdır. Balkanlar ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler, Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve Türkiye’deki Balkan göçmenlerinin varlığı ile perçinlenmiştir (Ermağan ve Satıcı, 2012, s. 386). Tarihi bağlamda Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla 15 Aralık 1923’de Arnavutluk ile Dostluk Antlaşması, 28 Ekim 1925’de ise Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ile Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Soğuk Savaş döneminin ardından Türkiye; Balkanlarda tarafsız ve barışçıl politikalarını sürdürürken, Süleyman Demirel’in “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar Türk Dünyası” yine Turgut Özal’ın “21. Asır Türk Asrı olacaktır” ifadeleri o dönemde Türkiye’nin Orta Asya’dan Balkanlara değin jeopolitik arzusunu özetlemiştir. Türkiye’nin yakın kara ve deniz havzalarına dair tarihi bağlarını ve coğrafi yakınlığını keşfi, bu coğrafi alanlarda daha aktif politikalar yürütmesini sağlayabilir. Osmanlı Devleti’nin Balkanlardan tasviye edilmesi, bölgede jeopolitik ve jeoekonomik açıdan boşluk yaratarak yeni çatışmaları doğurmuştur. Bosna-Hersek ve Kosova’daki kıyımlarla Bosna Hersek’in ve Arnavutluk Devletleri’nin başvurusunun Türkiye olması hem bir tarihi mecburiyetin hem de sorumluluğun dış politik parametresi olması dikkat çekicidir (Davutoğlu, 2016, s. 122).

Türkiye, Kosova’nın bağımsızlığını destekleyen ilk ülkelerdendir. Türkiye, Kosova üzerine tarihi, dini-kültürel ilişkilerine dayalı biçimde diplomasi ile sorunların çözümünden yana olmuştur. Kosova’nın bağımsızlığını tanıyarak Arnavutlar ile Türklerin haklarının korunmasına öncelik vermiştir (Şahıdov, 2010, s. 1869-1871). Türkiye, Kosova’da statüko ile güç dengesinin değişimine olan tepki, Soğuk Savaş sonrası bölgede nüfuzunu artırma,

batılı kimliğini güçlendirici güvenlik politikaları, kültürel bileşeni için Kosova'nın bağımsızlığını desteklemektedir (Abazi, 2008, s. 5).

Osmanlı Devleti'nin çekilmesinden itibaren bölge parçalayıcı unsurlarla beraber istikrarsızlaşmıştır. Bihaç-Orta Bosna-Doğu Bosna-Sancak-Kosova-Arnavutluk-Makedonya-Kırcaali-Batı Trakya hattı ve Doğu Trakya'ya ulaşmakta olan kuşak, Türkiye'nin Balkanlardaki jeopolitik ve jeokültürel kaynağıdır (Davutoğlu, 2016, s. 317). Kosova'nın bu hattın merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, NATO üyesi ülke olarak Kosova'nın güvenliğini inşa edebilecek bölgesel aktör olabilir. Türkiye, Sırp gücünün Kosova'dan çekilmesinin ardından asayiş ile güvenlik sağlayan barış gücüne destek olmuş, tarihi bağları nedeni ile istikrar-barış ile güvenlik için operasyonlar yapmıştır (Kapucu, 2021, s. 108).

Türkiye, Balkanlarda NATO vasıtalı Slav-Germen alanına karşı bir alternatif geliştirmektedir. Türkiye'nin Avrupa'da aktif ülke olması, Doğu Avrupa ile Balkanlarda kendi başına strateji geliştirmesi ve bu duruma uygun NATO siyaseti yürütmesi gereklidir. Bunun içinde NATO'nun yeniden yapılandırılması konusunda özel anlam kazanacağı öncelik edinmesi gereklidir. Bu konuda Türkiye için Kosova iyi bir başlangıç olarak görünmektedir. Bosna-Hersek ile Arnavutluk'un istikrar kazanmaları ve güçlenmeleri için, bölgedeki azınlık nüfusun güvenlik şemsiyesi altına alınacağı milletlerarası hukuki temelin oluşturulması gereklidir. Bu hukuksal temel içinde Türkiye, Balkanlardaki Müslümanlar için müdahale etme hakkını elde edeceği hedefi göz önüne almalıdır (Davutoğlu, 2016, s. 123). Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığı, tarihi, etnik, dini bağları ve bölgesel istikrarın kurucusu olduğu gibi Türkiye'nin de aynı zeminde bölgeye istikrarı getiren ülkesi olabilir. Bunun için Türkiye, Kosova'da en etkili diplomasi yürütmesi gereken devletlerin başında gelmeli ve Kosova'nın toprak bütünlüğünün garantörü olmalıdır. Bu bağlamda Türkiye, Balkanlar'da yürüteceği siyasi diplomaside Arnavutluk-Kosova-Bosna-Makedonya bölgelerinde ortaya çıkacak herhangi bir krizde arabulucu rolü üstlenmeye hazır olan ilk ülke olarak talep görececek bir politik zemini hazırlayabilmelidir.

Türkiye'nin Balkanlara dönük politikasında ulaşım temel faktördür. Bunun için Balkanlarda deniz-kara yolu bağlantılı iş birliğinin temel oluşturması, Türkiye'nin Adriyatik'ten başlayan jeopolitikalarını uygulaması için zorunluluktur (Davutoğlu, 2016, s. 124). Kosova'daki durum, uluslararası açıdan hem ABD'nin gerilemesini hem de yeni merkezi güçlerin siyasi oyun alanına dâhil olduğunu göstermektedir (Türkmen, 2006, s. 89). Türkiye'nin bölgede ulaşım temelli inşa edeceği barış ve denge unsuru son derece önemlidir. Bosna Hersek; Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Karadağ üzerinden Bosna Hersek'e varan karayolunu bağlı iken, Sırbistan'ın ticari olarak Türkiye'ye bağlılığı

bulunmaktadır. Konumsal açıdan Sırbistan bir kara ülkesidir. Yugoslavya'nın dağılmasından bu yana deniz ülkesi olma niteliğini kaybeden Sırbistan, karayolu-tır ticaretini Türkiye üzerinden Avrupa'ya gerçekleştirmektedir. Bu açıdan Sırbistan transit niteliği gösterse de Türkiye istediği takdirde Kosova üzerinden kara ticaretini gerçekleştirebilir. Bu durum Türkiye'nin Kosova'daki aktivitesini artırabilecek jeopolitik üstünlüğüdür. Bu bağlamda eksen Türkiye'den yanadır. Şu halde Türkiye'nin Balkanlardaki rolünü Kosova'dan yana kullanması, Sırbistan'ı destekleyen Rusya Federasyonu tarafından nasıl algılanacaktır? Türkiye, Rusya Federasyonu'nun da NATO'nun da vazgeçmeyeceği bir ülkedir. Türkiye'nin, yakın kara havzalarında olduğu gibi Balkanlarda da dengeleyici bir stratejisi bulunmaktadır. 2008'den bu yana Türkiye'nin NATO'nun önemli bir askeri gücü olarak Kosova'daki varlığı, bölgede istikrarı sağlamaktadır. Bu bağlamda Kosova'nın hamiliği ve varlığı, Türkiye'ye bağlı olabilir. Türkiye'nin, güçlü bir dış politika izlemesi bölgedeki gücünü de artırmaktadır. Kosova ile Türkiye arasında ticari antlaşmalar olup, Türk firmaları Kosova'da sağlık, bankacılık, sigorta, inşaat alanlarında önemli yatırımlar yapmaktadır. Türkiye'nin Kosova ile ticari, tarihi ve kültürel açıdan güçlü bağları bulunmaktadır. Sırp-Kosova çatışmasında Türk komandolarının Kosova'ya gitmesi iki ülke arasındaki askeri bağları da güçlendirmektedir.

Türkiye'nin Balkanlar ile önemli bağı Türkiye'de yaşayan Balkan diasporası oluşturmaktadır. Nüfusu tam olarak bilinmemekle beraber Türkiye'de Balkan göçleri ile gelen Arnavut nüfusu bulunmaktadır. Dolayısı ile Türkiye'nin bu nüfus üzerinden Kosova Arnavutları için güvenlik ve istikrar sağlayıcı bir rolü olabilir. Kosova'da yaşanan sorunlardan biri Türk dilinin resmi temsilidir. Osmanlı Devleti döneminde din-dil serbestliği olan bölgede Yugoslavya döneminde bastırılmış, ancak Tito döneminde hukuksal kimliği tanınmıştır. NATO'nun bölgeye gelmesi ile Kosova'da 1999'da Türkçe resmi dil kabul edilmemiştir. 15 Haziran 2008 Kosova Anayasasında Türkçe, ancak Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde resmi nitelik kazanmaktadır. Kosova Türkleri açısından bu durum Türk dilinin temsili konusunda sorun yaratmaktadır. Seçim barajı nedeniyle Türkçe her bölgede resmi nitelik kazanmamaktadır. Prizren, Türk nüfusunun fazla olduğu resmi dili Türkçe olan bölgedir. Ancak Türklerin bölgede din-dil ve kültürel açıdan varlığını devam ettirmesi bölgenin Türk nüfusu ile desteklenmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi Kosova'daki azınlık Türk nüfusunun hamiliğini üstlenmesi uygun görünmektedir. Bu jeopolitik yaklaşım bölgenin istikrarı ve bölgede azınlık olan Türklerin güvenlik şemsiyesi olan Türkiye için stratejiktir.

Sonuç

Balkanlar, tarihi-coğrafi açıdan büyük imparatorlukların kurulduğu İtalya ve Anadolu Yarımadası arasında denizlerle çevrelenmiş, transit niteliği gösteren bir kara havzasıdır. Balkanlar, küresel aktörler ABD ile Rusya Federasyonu'nun çatıştığı ve düzenlemek istediği jeopolitik bölgedir. Bu düzenin kurulmak istendiği son bölge Kosova'dır. Kosova günümüzde askeri-stratejik, jeoekonomik, siyasi ve etno-milliyetçilik açısından önemini koruyan bir bölgedir. Kosova, Balkan kara havzasının merkez bölgesi olarak bazı ülkeler tarafından tanınmasa da 2008'den bu yana bağımsız bir ülkedir. Ancak Kosova krizinde gelinen son noktaya jeopolitik açıdan bakıldığında bölgesel ve uluslararası güçler ile örgütler tarafından çözümleyici olmayan jeopolitik yaklaşımlar söz konusu olmuştur. BM, NATO ve AB bölgedeki sorunlara kalıcı çözümler getirememiştir. BM, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu, Sırbistan'daki jeopolitik çıkarlarına dayalı olarak Kosova'nın bağımsızlığını veto etmektedirler. AB'nin önerdiği çözüm önerileri uygulanamazken, Sırbistan'ın AB'ye girmesi için öncelikle Kosova sorununu çözümülemesi gereklidir. Kosova-Sırbistan arasında gerginlik, güvenlik sorunu ve çatışma riski hala sürmektedir. Sırbistan, Kosova ile olan sınır bölgesine askeri yığınak yapmaya devam etmektedir. Kosova'da kalıcı istikrar için kalıcı çözümler gereklidir.

Rusya Federasyonu, Balkanlar'daki jeopolitik çıkarları doğrultusunda etnik-dini yakınlığı nedeniyle Sırp milliyetçiliğini yükseltmekte, NATO ve AB karşısında BM'deki veto yetkisine dayanarak, Sırbistan'ı Kosova konusunda desteklemekte ve Kosova'nın bağımsızlığını tanımamaktadır. Böylece NATO'nun genişlemesine karşı tampon bölgeler yaratmaktadır. Sırbistan, Büyük Sırbistan hayali ile Kosova'yı hala toprakları olarak görmek istemektedir ve Kosova'daki Sırp azınlığı üzerinden bölgeye müdahalede bulunmaktadır. Arnavutluk ise tarihi bağlamı Büyük Arnavutluk hayali ile bölgede ağırlıklı Arnavut nüfusuna dayanarak Kosova'nın Arnavutluk'a katılmasını beklemektedir. Uluslararası milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı söz konusudur. Dolayısı ile Kosova, 1991'den bu yana kendi kaderini tayin etme hakkı ile NATO destekli bölgede 2008'den beri var olan bir devlet inşa etmiştir. Ancak Kosova'nın varlığı NATO'ya dayalı olarak devam edemez. Nitekim NATO, Kosova'da Rusya Federasyonu karşısında askeri-siyasi kontrol bölgesini temsil ederken, bir yandan da Rusya Federasyonu'na karşı tehdit oluşturarak varlığını Balkanlar'da genişletmektedir. 1999'dan bu yana Kosova'yı kimin himaye ettiği veya yönetimine dair belirsizlikler söz konusudur. Bu nedenle bölgede kalıcı egemen bir devletin varlığı için oluşturulacak jeopolitikalar gereklidir.

Kosova sorunu için biran önce diyalog süreci başlamalıdır. Diyalog sürecinde önemli olan hususlardan biri anlaşmanın içeriği, uygulama mekanizması ile yükümlülükleri ve bu anlaşmanın Kosova ve Sırbistan'da anayasal değişiklikler üretip üretmeyeceği ya da her iki ülkenin egemenliğine dokunup dokunmayacağıdır (Muçaj ve Balaj, 2019, s. 54).

Kosova'ya dair ileri sürülen temel jeopolitikaların toprak bütünlüğünü desteklemesi gereklidir. Bu bağlamda çözüm önerilerinden biri Kosova ile Arnavutluk'un birleşmesi durumudur. Kosova'da Arnavut nüfusunun %90'ın üzerinde olması, Arnavutluk ile birleşmesini destekleyebilir. Ancak bu durum, jeopolitik avantaj ve riskleri beraberinde getirmektedir. Örneğin Kosova'nın, Arnavutluk ile birleşme durumu için Kosova Anayasa'sında düzenleme yapılması gerekmektedir. Parlamentoda çoğunluğun ve Kosova'daki azınlık grubun oyunun alınması şarttır. Kuzey Kosova'daki Sırp azınlığın birleşmeyi reddedeceği anlaşılmaktadır. Makedonya, ülkesindeki Arnavut nüfusun varlığı nedeniyle endişe duymasına neden olarak bu birleşmeye yakın bakmayabilir. Kosova'nın BM, NATO gibi uluslararası kuruluşlara üye olması önündeki engel Arnavutluk ile birleşmesi sonucu aşılabılır. Ancak Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti, BM üyesi olarak bu birleşme fikrinin kendi ülkelerindeki ortak etnik grupların birleşmesi yönünde fikir geliştirmesinden rahatsızlık duyabilirler. Arnavutların etnik açıdan baskın hale gelmesi, ülkedeki Türk nüfusunun hakları konusunda geri planda kalmasına neden olabilir. Şayet bu konuda birleşme durumu olursa hak ve özgürlüklerin yasal güvence altına alınması gereklidir.

Kosova'nın en büyük sorunu ve Sırbistan'ın müdahale yetkisini doğuran Mitroviça'nın kuzeyindeki ağırlıklı Sırp nüfusu, Kosova'nın geleceği için problem arz etmesidir. Her iki ülkenin jeopolitik ve toplumsal bakış açısı farklı olmakla birlikte bölgedeki sorunun çözümü adına öneri olarak, Kosova'daki Sırp nüfusu ve Sırbistan'daki Arnavut nüfusu göz önüne alındığında Sırp ve Arnavut nüfusunun mübadelesi, Kosova'nın toprak bütünlüğünü sağlayabilir. Aksi takdirde Sırbistan, Kuzey Kosova'daki Sırp nüfusunun bulunması gerekçesi ile bölgeyi ilhak edebilir. Bu durum aynı zamanda AB'ye girmek isteyen Sırbistan'ın Kosova ile sorunlarının çözümü için gerekli görünmektedir. Öte yandan bu konuya dair tarafların böyle bir çözüm önerisine yaklaşım biçimi önemlidir.

Kosova, artık bağımsız bir ülke olarak kendi kaderini tayin ederek, toprak bütünlüğünü korumak istemektedir. Bu amaçla Kosova'nın toprak bütünlüğüne saygı duyan ülkelerle iş birliği içinde olması gerekli görünmektedir. Kosova'nın 14. yy. da Osmanlı Devleti'nin bölgedeki varlığından bu yana toprak bütünlüğüne saygı duyan ülke; etnik, dini ve tarihi yakınlığı ile Türkiye'dir. Geçmişte Balkanlarda bölgesel istikrarı ve çatışmasız ortamı sağlayan Osmanlı Devleti'nin varlığı, günümüzde Türkiye ile devam edebilir. Türkiye,

Kosova'daki çatışma ve istikrarsızlık için bir çözüm olabilir. Bu bağlamda Türkiye, Kosova'nın güvenlik şemsiyesi altında garantör ülkesi olabilir. Balkanlarda yaşanan sorunlar nedeniyle bölgeden İslami-Osmanlı etkileri ve kimliği silinmeye çalışılmıştır. Türkiye, Kosova üzerinde etki-etkileşimini artırarak bu tasviyeye izin vermemelidir. Bu amaçla Türkiye'nin, merkezi Kosova olan Bosna-Arnavutluk-Kosova-Makedonya eksenini güçlendirmesi uygun görünmektedir. Türkiye, Rusya Federasyonu'nun bıraktığı jeopolitik boşluğu NATO üyesi ülke ve tarihi-etnik bağlarına dayalı olarak değerlendirmelidir. Bu açıdan Balkanlardaki ağırlığını Bosna-Arnavutluk-Kosova üzerinden artırmalıdır.

Türkiye'nin daha önce Karadeniz Havzasında Rusya Federasyonu-Ukrayna arasında ve Afrika kara havzasında Somali-Etiyopya arasında göstermiş olduğu etkin diplomasi örneği onun diğer yakın kara ve deniz havzalarında etkin roller üstlenebileceğini göstermiştir. Türkiye, Kosova sorununa çözüm oluşturabilecek baş aktörlerden biri olabilir. Bu amaçla Kosova'da NATO'daki askeri gücü ve tarihi bağları üzerinden bölgedeki etkinliğini baskın biçimde artırabilir. Bu bağlamda Kosova sorunu için üretilebilecek her bir jeopolitikanın taraflar açısından bir takım riskleri bulunmakla birlikte sorunun ebedi kalmaması adına diplomasi ile sürdürülmesi, bölgede dengelerin oluşturulması adına gerekli görünmektedir.

Summary

The Balkans is a transit land basin surrounded by seas between Italy and the Anatolian Peninsula, where historically and geographically great empires were established. The Balkans, as a conflict area of global powers, is a geopolitical region where European actors on the one hand and global actors USA-Russia on the other hand want to play a role in the construction of the new world order. The last region where this order is intended to be established is Kosovo. Kosovo is a region that maintains its importance in terms of military-strategic, geo-economic, political and ethno-nationalism today. Kosovo has a land sharing problem with Serbia due to the autonomy it gained with the 1974 Soviet Constitution and the independence it gained in 2008. Serbia; It considers Kosovo its own for historical, geographical, cultural, political and geo-economic reasons. The loyalty of the minority Serbs in Kosovo to Serbia and their conflict with the Albanians is the basis of the problem. Kosovo, on the other hand, sees itself as independent from Serbia based on history, religion and ethnicity. Organizations such as NATO, the UN and the EU have not been able to find a permanent solution for Kosovo. NATO's intervention in Kosovo and the presence of Russia supporting Serbia have globalized the problem. Russia supports Serbia by vetoing Kosovo's independence at the UN, in response to NATO and the EU, and sees Serbia as a buffer state for NATO expansion, taking advantage of the instability of the region. The USA, on the other hand, weakens Russia by controlling the Balkans based on its geopolitical interests through NATO. The proxy war waged by Russia and the USA, the two main actors of the frozen problems in Kosovo, continues. Solving the problem is necessary for Serbia, which wants to join the EU. Alternatives to solve the problem; The exchange of the Serbian-Albanian population could be the unification of Kosovo with Albania. However, these alternatives also involve geopolitical risks. Türkiye, as a country that respects the territorial integrity of Kosovo; With its ethnic, religious and historical closeness, it is a candidate to be Kosovo's guarantor to eliminate conflict and instability in the region. Metnin ilk paragrafı da aynı şekilde sola dayalı olmalıdır.

In this study, alternative geopolitics have been proposed for Kosovo to gain stability based on its historical-geographical-ethnic and religious reality and to produce a strong country image, and the geopolitical risks of these proposals have also been addressed. For the study, the analytical hierarchy method, one of the geopolitical research methods, has been used in order to analyze the

geography of contemporary parts individually and as part of the system. In the analytical hierarchy method, the main goal and the development of alternatives to achieve this goal are discussed. In other words, options regarding the region are presented for the development and stability of a region or country, and solution suggestions and risks are discussed accordingly. The geopolitics to be produced on behalf of Kosovo include these alternatives. The alternative policies presented for the country and the region have been supported by creating maps in ArcGIS 10.4.1 software in order to make the subject perceivable.

Kosovo's biggest problem and the reason for Serbia's intervention authority is that the predominantly Serbian population in the north of Mitrovica poses a problem for Kosovo's future. Considering the Serbian population in Kosovo and the Albanian population in Serbia, the exchange of the Serbian and Albanian populations is essential for Kosovo's territorial integrity. Otherwise, Serbia may annex the region on the grounds that there is a Serbian population in Northern Kosovo. This situation also seems necessary for Serbia, which wants to join the EU, to resolve its problems with Kosovo. Kosovo must now determine its own destiny as an independent country and preserve its territorial integrity. To this end, Kosovo must cooperate with countries that respect its territorial integrity. The country that has respected Kosovo's territorial integrity since the Ottoman Empire's presence in the region in the 14th century is Turkey, with its ethnic, religious and historical closeness. The Ottoman Empire, which provided regional stability and a conflict-free environment in the Balkans in the past, can continue its presence with Turkey today. Turkey can be a solution to the conflict and instability in Kosovo. In this context, Türkiye can be a guarantor country under Kosovo's security umbrella.

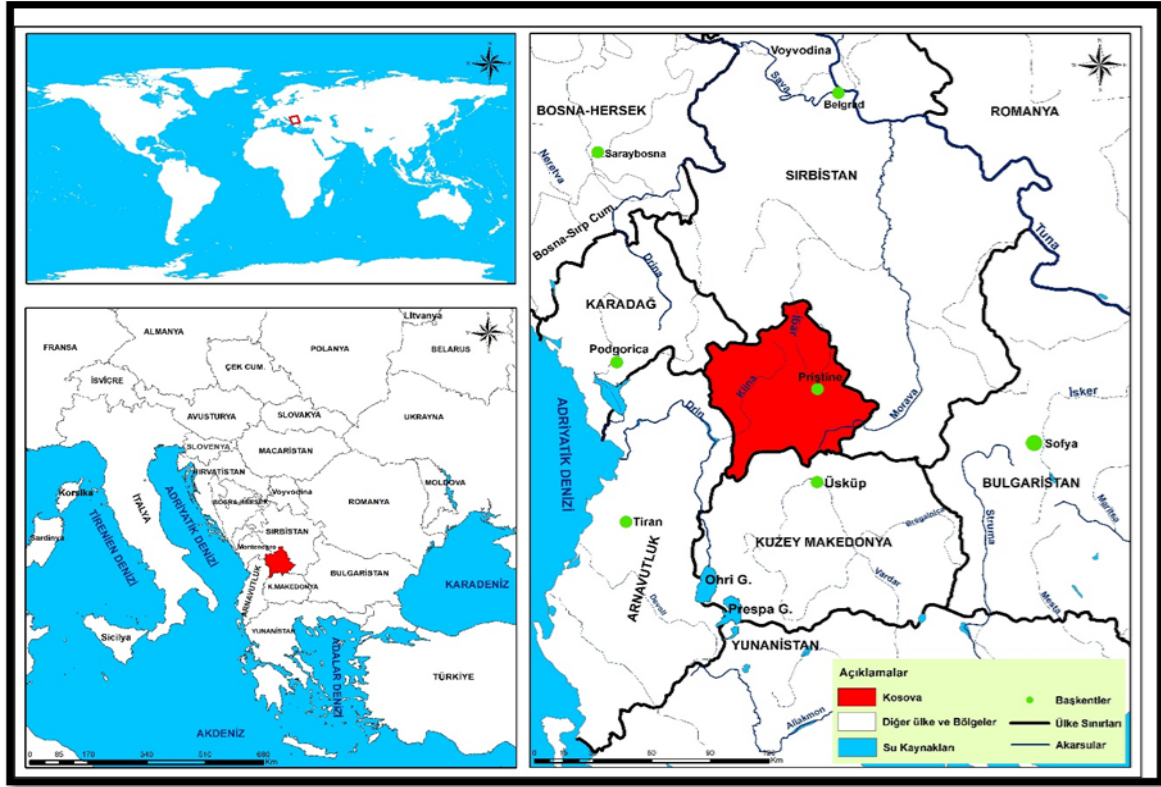
Kaynakça

- Abazi, E. (2008). Kosovo independence: an Albanian perspective. *SETA Policy Brief*, 11, 1-5.
- Adamyan, G.G. (2013). Проблема косово в контексте геополитических интересов запада и россии. *Наука И Современность*, 21, 69-76.
- Antonenko, O. (2007). *Независимость косово: почему россия против?* париж: изд-во французского института международных отношений.
- Arlı K. ve Şentürk N. S. (2012). *Kosova Sorunu ve Bu Sorun Karşısında ABD-Avrupa Birliği Politikalarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Projesi).
- Arsava, F. (2009). Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 5(17),1-21.
- Arslan, H. (2011). Osmanlı Son Döneminde Kosova'da İthida (İslamlaşma Süreci) Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(1),165-88. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001062
- Ayata, A. (2015). Kosova: Sonun Başlangıcı/Kosovo: Beginning Of The End. *Akademik Hassasiyetler*, 2(3), 133-145.
- Bashota, V. (2019). *Country report-Kosovo. Western Balkans at the crossroads: assessing influences of Non-Western external actors*. 76-88. Prague: Prague Security Studies Institute.

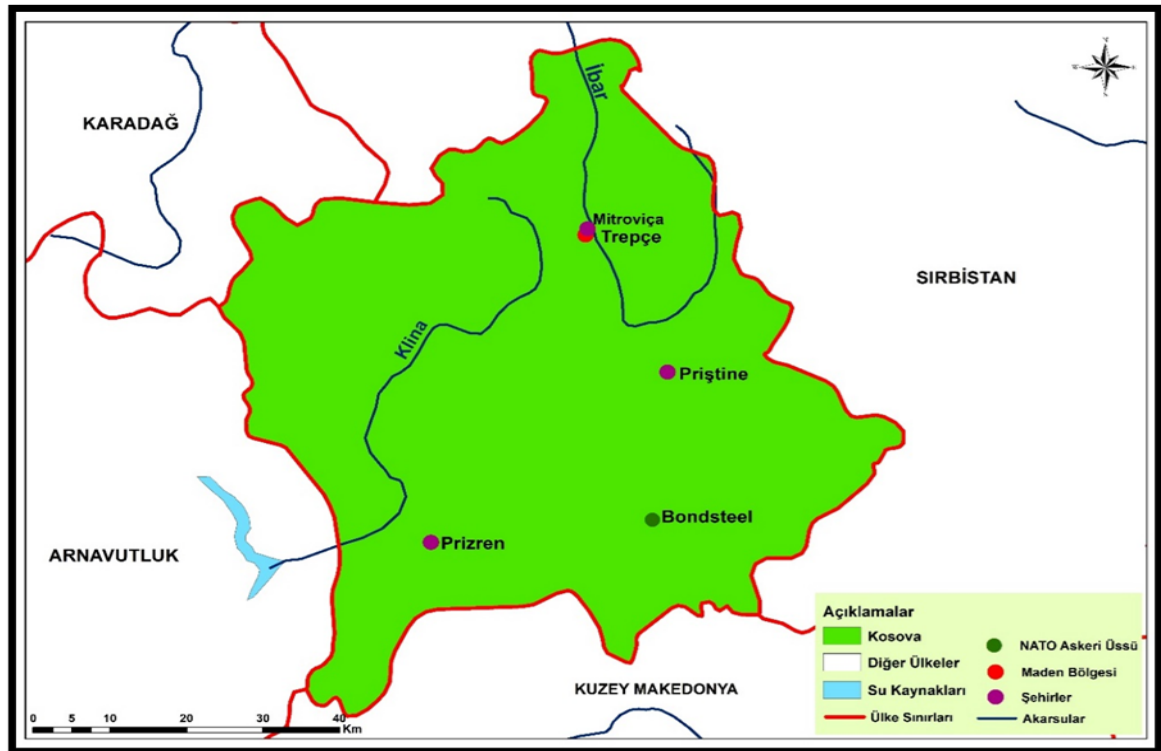
- Bebler, A. (2008). Problemi i Kosovës dhe kundërshtitë e principit të vetëvendosjes në Evropë. *Kosova*, (29-30), 373-398.
- Bechev, D. (2011). *Constructing South East Europe the politics of Balkan regional cooperation*. UK: Palgrave Macmillan.
- Canolli, A.C(2023). 6 Antropologjia në Kosovë. *Kosova Anthropologica*, 1(1), 78-83.
- Davutoğlu, A. (2016). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Defay, A. (2006). *Jeopolitik*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Dimitriev, A.V., & Milioevic, S. (2010). Демографическая агрессия: косовский прецедент и ситуация в России. *Историческая Психология И Социология Истории*, 3(2), 28-48.
- Emin, E. (2020). Balkan Raporu: Bölünme ve Birleşme Sarmalında Bir Coğrafi Araştırma 113, *İNSAMER*, 1-52.
- Ermağan, Y. İ. ve Satıcı, G. (2012). Uluslararası Siyasette Kosova'nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler Ve Türkiye'nin Genel Balkanlar Politikası. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 371-390.
- Guzikova, M.O. & Nesterov, A.G.(2015). Косово На Пути К Суверенитету: К Истории Вопроса. *СибСирпунт*, 3-2(63), 178-184.
- Gürkan, İ. (1993). İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değın Balkanlar. İ. Soysal (Ed.). *Balkanlar içinde* (s. 127-178), İstanbul: Eren Yayınevi.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- İmanov, V. (2014). 2000'li Yıllarda Rusya'nın Balkanlar Politikası: "Elveda Rumeli"? *Uluslararası Balkan Kongresi Bildirisi Kitabı*, 28-29 Nisan 2014, 162-168.
- Janjić, D. (2006). Challenges of the Peace Process in the South of Serbia. P. Jureković ve F. Labarre (Eds.). *International Peace Plans for the Balkans – A Success? 12th Workshop of the Study Group "Regional Stability in South East Europe"* içinde (s. 57-82).
- Kahraman, H. S. (2022). *Jeopolitik Yaklaşımlar Ekseninde Rusya'nın Batı Balkanlar Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bölge Çalışmaları.
- Kapucu, D. (2021). Kosova Krizinin Çözümünde, NATO'nun Barışı Destekleme Harekâtına Türkiye'nin Katkıları. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 87-113.

- Kenar, N. ve Hodza, B. (2022). Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Kosova-AB İlişkileri. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 161-180. <https://doi.org/10.46849/guiibd.1117084>
- Kuczyński, G. (2019). Russia's Hybrid Warfare In The Western Balkans. Warsaw Institute, *Special Report*, 1-33.
- Kurt, H. ve Yaşar, A. (2018). Balkan Yarımadası'nın Jeopolitiği. *IBANESS Konferans Serisi-Tekirdağ / Türkiye*.
- Malcom, N. (1998). *Kosovo: a short history*. New York: New York University Press.
- Muçaj, F., & Balaj, L. (2019). The process of dialogue between the Republic of Kosovo and the Republic of Serbia. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 22(1), 67-86.
- Oğultürk, M. C. (2014). Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(19), 99-132.
- Özlem, K. (2017). Kosova Sorunu Ekseninde Küresel Aktörlerin Politikalarının Analizi. *Küresel Riskler ve Bölgesel Krizler*, 99-124. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Pérez, Ó. M., (2020). Kosovo at risk: from local to global. *Master in Geopolitics and Strategic Studies*, 19(20), 1-25.
- Purova, N. (2016). Kosova'nın Nüfus Coğrafyası. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rey, J. D. (2018). *Kosovo. The influence of external actors in the Western Balkans A map of geopolitical players*, 17-20. Berlin: Konrad Adenauer Stiftung.
- Sotirović, V.B. (2020). Importance of Russia in Global Politics. 1-8. https://www.researchgate.net/publication/340526088_Vladislav_B_Sotirovic_Importance_of_Russia_in_Global_Politics.
- Stošić, S. ve Živojinović, M. (2022). Геоэкономија Косова И Метохије У Геополитичком Обрасцу Сједињених Америчких Држава. *Vojno Delo*, 74(3), 32-46.
- Syla, S. (2014). Bashkëpunimi Kosovë-Shqipëri: Shkëmbimet arsimore, kulturore dhe shkencore ndërmjet shtetit shqiptar dhe Kosovës, 1970-1980. *Kosova*, (39), 375-393.
- Şahıdov, A. (2010). Uluslararası İlişkiler, Balkanlar ve Türkiye'nin Yaklaşımı. *2.Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi içinde* (s. 1867-1874). Prizren: Sakarya Üniversitesi, Priştine Üniversitesi, Bozok Üniversitesi, Türk Bilim Araştırma Vakfı.

- Taşdemir, F., ve Yürür, P. (1999). Kosova sorunu: Tarihi ve hukuki bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(3), 135-152.
- Toal, G. (2005). *Critical geopolitics*. London: Routledge.
- Türkmen, F. (2006). *İnsan Haklarının Yeni Boyutu, "İnsancıl Müdahale"*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- URL 1. Anadolu Ajansı. (2016). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/sirp-belediyeler-birligi-kosovayi-bosnalastiracak-mi?> (Erişim Tarihi: 17.10.2023).
- URL 2. KOHA. (2023). [https://www.koha.net/tr/AB'nin Kosova'da Sırp çoğunluğun oluşturduğu Belediyeler Topluluğu Konusundaki Israrı](https://www.koha.net/tr/AB'nin-Kosova'da-Sirp-coğunluğun-oluşturduğu-Belediyeler-Topluluğu-Konusundaki-Israrı) (Erişim Tarihi: 19.10.2023).
- Valdimirovna, K.İ. & Yurievna, M.E. (2021). Косово: сецессия как национальный проект. *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*, 14(1), 228-249.
- Yalçinkaya, A. (2009). Milletlerarası Hukuk Açısından Özerklik, Federasyon ve Bağımsız Kosova. 1. *Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*.

Ekler:

Ek 1. Kosova'nın lokasyon haritası

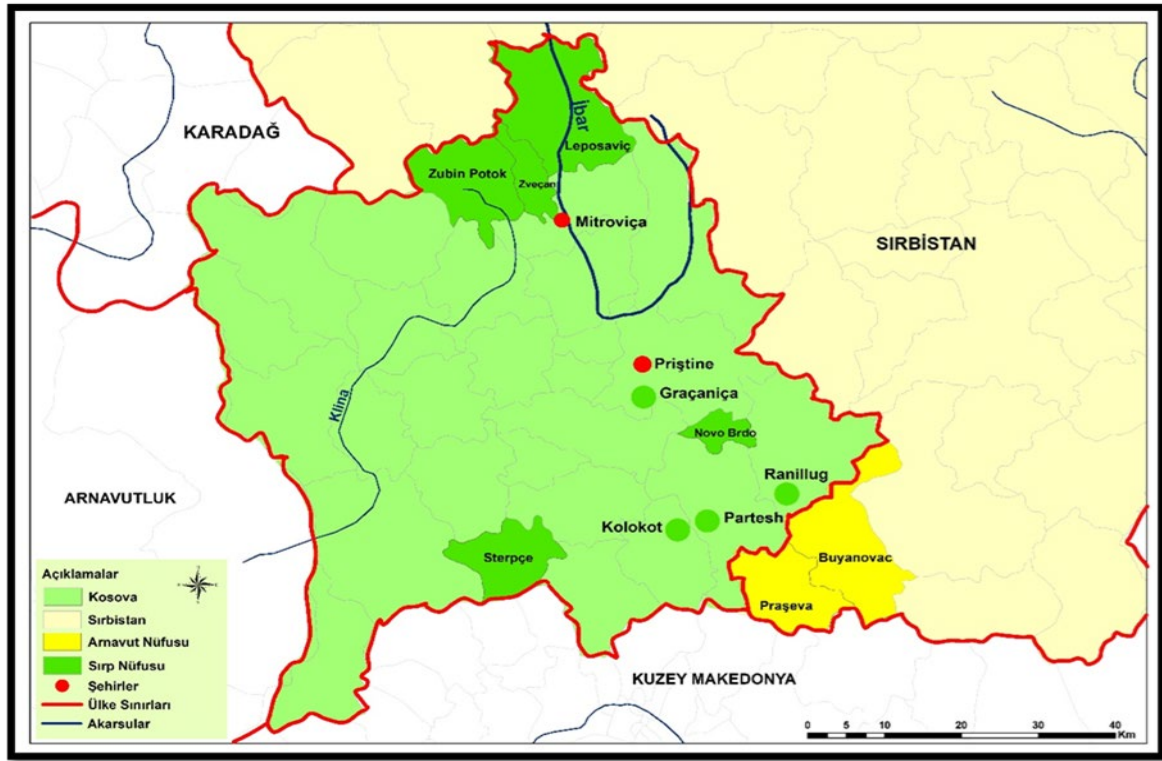
Ek 2. Kosova'da stratejik yerler

Ek 3. Birleşik Arnavutluk Devleti

Ek 4. Mitroviça şehrinde Mitroviça Köprüsü (Kosovska Mitrovica Jicege).

Ek 5. Kosova'da Sırp ve Sırbistan'da Arnavut Nüfusunun Yoğun Olarak Yaşadığı Yerler